

MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet

Székhely: 7621 Pécs, Papnövelde u. 22, Levelezési cím: 1112 Budapest, Budaörsi út 45, Főigazgató: Fazekas Károly, E-mail: fazekas.karoly@krtk.mta.hu, Telefon: (+36-1) 309-2650, Fax: (+36-1) 309-2650, E-mail: kti.titkarsag@krtk.mta.hu, www.mtakti.hu

---

I. A kutatóhely fő feladatai 2014-ben

Az intézet 2014-ben a kialakított kutatási stratégiájának megvalósításából adódó célokkal folytatta kutatásait, teljesítette a kutatási szerződésekben és megállapodásokban vállalt kötelezettségeit. Legfőbb feladatai a Verseny és szabályozás 2013. évi, valamint a Munkaerőpiaci Tükör 2013. évi magyar és angol nyelvű köteteinek összeállítása, az Európai Bizottság 7. keretprogramja által támogatott kutatási projektek időarányos teljesítése, valamint az MTA Lendület program keretében a játékelméleti, illetve a vállalati stratégiát és versenyképességet vizsgáló kutatások folytatása.

II. 2014-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

MAKROGAZDASÁGTAN ÉS NÖVEKEDÉS

A magyar gazdaság európai konvergenciájának elmúlt két évtizede sommásan azzal jellemezhető, hogy az ország kezdeti lehetőségeihez és a mérvadó összehasonlítást jelentő visegrádi országokhoz mérten egyaránt messze alulteljesített. Az egy főre jutó GDP hazai növekedésének az EU15-ét hosszabb távon kissé meghaladó üteme elsősorban a nevező alakulásához köthető: miközben Magyarországon csökkent, az EU15-ben nőtt a népesség. A hazai gazdaság európai konvergenciáját sajátos – a másik három visegrádi országtól merőben eltérő – ív jellemezte. 2001 és 2005 között jelentősen felgyorsult a felzárkózás, ebben az időszakban azonban az állam és a magánszektor eladósodása egyaránt meredeken emelkedett. Az állami deficit lefaragása a 2006-ot követő években, a magánszektor adósságleépülése pedig a 2008–2009. évi nemzetközi gazdasági válság utáni időszakban fékezte a magyar gazdaság felzárkózását. Ellentétben a másik három országgal, Magyarország konvergenciája az állam és a háztartási szektor fenntarthatatlan bizonyult eladósodásán alapult. A felzárkózás azonban komplex folyamat, amelyet nem feltétlenül fejez ki a GDP, illetve a GDP/fő relatív növekedése. Ezért a jövedelmi, illetve erőforrás-ellátottsági mutatók alakulását is figyelembe véve megállapítható, hogy a magyar gazdaságnak a másik három országhoz viszonyított pozíciója az elmúlt évtizedben lényegesen jobb, mint amit önmagában a GDP jelez, s ezt főként az EU-transzferek fokozottabb igénybevételének tulajdonítható. A gazdasági növekedés felgyorsulása részben azt jelzi, hogy az EU-transzferekből származó masszív forrásbővülés 2014-ben termőre fordult: érdemben hozzájárult a gazdaság összteljesítményének javulásához. Ám a 2013 első félévéhez viszonyított magas növekedés ellenére, a GDP színvonala még 2014-ben is elmarad a 2008. évi szinttől. Ez arra utal, hogy egyfajta, válság utáni, megkésett „helyreállítási periódus” alakítja a gazdaság folyamatait. Abban az időszakban, amelyben zárul a GDP tényleges, illetve potenciális szintje közötti kibocsátási rés – ez a helyzet 2014-ben – a GDP növekedése átmenetileg felgyorsul. A gazdaság hosszabb távú felzárkózásának előmozdításához azonban a potenciális növekedés ütemét kellene megemelni, ami nehezen képzelhető el a hazai intézmények romló minőségét jelző trend megfordítása nélkül.

Magyarország európai összehasonlításban kiemelkedő exporttöbblete és az ország ebből is következő jelentős nettó külföldi hitelnyújtása voltaképpen tükörképe a fizetési mérleg pénzügyi mérlegében regisztrált jókora hiánynak (a tőke kiáramlásának) és a magánszektor, illetve az ország mérséklődő külső eladósodásának. E folyamatok hátterében azonban a

gazdaság lehangoló jövedelmi, fogyasztási és beruházási folyamatai állnak. Ezért indokolatlan egyfelől sikerként ünnepelni az exporttöbbletet, másfelől sajnálkozni a tőke kiáramlásán és az alacsony (csökkenő) beruházási rátán. Ezek a jelenségek ugyanarról szólnak különböző metszetben, s azokat még csak nem is közgazdasági teóriák, hanem egyszerű mérlegösszefüggések kapcsolják össze. A 2012-ben tapasztalt jelentős tőkekiáramlást olykor „tőkemene-kítésként” értelmezik, ez azonban nem olvasható ki az adatokból. Ellenben alig fordul figyelem arra, hogy a magánszektor nettó (amortizáció nélkül számított) beruházásai példátlanul alacsony szintre, a GDP 1 százalékára csökkentek. Beruházási fordulat nélkül sem az export-növekedés fennmaradására, sem a gazdaság élénkülésére nem lehet számítani, ám a beruházások és a lakossági fogyasztás remélhető emelkedése növekvő importtal jár, ez leaszthatja az exporttöbbletet, ami viszont átmenetileg visszafoghatja a gazdasági növekedést.

PIAC- ÉS VÁLLALATELMÉLETI ÉS EMPIRIKUS KUTATÁSOK

A vállalatok és a közfinanszírozású kutatóhelyek K+F és innovációs célú együttműködését elemző tanulmány bemutatta, hogy a vállalatok és a közfinanszírozású kutatóhelyek motivációi gyökeresen eltérőek lehetnek és a különböző típusú vállalatok más és más együttműködési formában érdekeltek. Ezért az együttműködések támogató szakpolitikai intézkedések akkor lehetnek hatásosak, ha figyelembe veszik ezen együttműködések eltérő típusait. A közfinanszírozású kutatóhelyeken dolgozó kutatók értékelési rendszerét is módosítani kell, hogy megszűnjenek az eredményesebb együttműködést hátráltató akadályok.

A kelet-európai gázszolgáltatás biztonságát vizsgáló tanulmány egyfelől azt vizsgálta, hogy az orosz-ukrán konfliktus eszkalációja potenciálisan milyen ellátási problémákat okozhat a közép- és kelet-európai országok gázpiacain, másfelől pedig azt, hogy az amerikai cseppfolyós gáz jövőbeli importja mekkora szerepet játszhat ezek enyhítésében. Az Európába irányuló orosz gázszállítások korlátozásának mértékére, valamint az USA-ból érkező cseppfolyós gáz szállítások nagyságára vonatkozó különböző scenáriók társadalmi jóléti hatásait egy Európára kiterjedő gázpiaci szimulációs modellel számszerűsítették.

OKTATÁSGAZDASÁGTAN

A „Szakmunkásképzésből a munkába való átmenet” c. kutatás azt a hipotézist vizsgálja, mely szerint a „duális képzés”, azaz az iskolai alapú oktatás és a munkahelyi alapú szakképzés párosítása hatékonyan tudja integrálni a fiatalokat a munkapiacra. Sokan éppen emiatt szokták ezt a típusú képzési rendszert olyan országok számára is ajánlani, ahol magas a fiatalok munkanélküliségi aránya. Azonban a legtöbb országban nincsenek ösztönzők a munkaadók részére, hogy partnerként részt vegyenek a szakképzésben, s így a duális rendszerű szakképzés nem tud kialakulni, illetve – ahogyan azt a magyar átmenetnél is látható volt – gyorsan átalakul nem-duális szerkezetűvé. Azokban az esetekben, amikor a vállalatok kilépnek az szakképzésből, a rendszer kénytelen iskolai szakképzéssel helyettesíteni a hiányt. Keveset tudunk azonban az iskolai szakképzés és a munkahelyi szakképzés relatív eredményességéről. A kutatás a 1994 és 2000 közötti években történt változásokat vizsgálva, kimutatta: a szakiskolai (szakmunkás) képzési helyek száma kisebb mértékben csökkent, mint a vállalatok által kínált képzési helyek száma. Vagyis a szakiskolák kénytelenek voltak a kieső vállalati képzési helyeket iskolai képzési helyekkel pótolni. Ráadásul ez a helyettesítés a különböző megyékben eltérő ütemben ment végbe. A kutatás a megyék közötti varianciát használta fel arra, hogy "különbség a különbségekben" módszerrel megbecsülje, mekkora hatással volt a képzési helyek helyettesítése a végzés utáni munkapiaci kimenetekre. A magyar munkaerő-felmérés adatait felhasználva, az eredmények azt mutatták, hogy a férfiak végzés utáni munkanélküliségi esélye jelentős mértékben, mintegy 10%-al nőtt csak a képzési helyek 1994 és 2000 közötti helyettesítése miatt. A hatás a munkahely státuszára, illetve a női

mintán belül nem szignifikáns. Vagyis azt lehet mondani, hogy – legalábbis a férfiak esetében – a rendszerváltás utáni átmenetben a szakiskolai képzés nem tudta pótolni a munkahelyi képzés által nyújtott előnyöket.

A „Roma tanulók a középiskolában” c. kutatás a magyarországi roma és nem roma tanulók egy teljes középiskolai kohorszának középiskolai pályafutását és egyetemi továbbtanulási esélyeit vizsgálta az Életpálya-felmérés 2006 és 2012 közötti adatainak segítségével. A 2006-ban középiskolába beiratkozott évfolyam nem roma tanulóinak közel 10 százaléka nem szerzett középfokú végzettséget 2012 nyarára, míg a roma tanulóknál ez az arány közel 50 százalék. Az érettségit szerzők aránya a nem romák között 75 százalék, a romák között 24 százalék. Egyetemi tanulmányait pedig a romák csupán 5 százaléka kezdi meg, szemben a nem romák 35 százalékos arányával. A középiskolai sikerességben és továbbtanulásban mutatkozó nagymértékű etnikai különbségek erősen összefüggenek a középiskolát megelőző időszakban felhalmozódott lemaradásokkal. A középiskolai lemorzsolódási esélykülönbség több mint felét lehet a számításba vett tényezőkkel - az általános iskola végére felhalmozott tudás mértékével, a középiskola minőségével és a középiskolai évek alatti anyagi és humán erőforrásokkal - megmagyarázni. A fennmaradó esélykülönbség egyik összetevője a roma tanulók többségét különösen erősen sújtó társadalmi elszigeteltség: a roma fiataloknak rendkívül kevés, iskolában jól teljesítő szoros kortárs csoporti kapcsolatuk van, és ez a körülmény jelentősen befolyásolja középiskolai lemorzsolódási esélyeiket.

MUNKAPIACI KUTATÁSOK

A börtön előtti és utáni munkapiaci pályát vizsgáló kutatás a börtönviselt emberek munkapiaci elhelyezkedését elemzi. Azoknál az elítélteknél, akik egyszer voltak börtönben, negatív hatást mérnek a kutatók, amely nagyjából egy év után pozitív lesz. A börtön bérhatása azonban folyamatosan negatív. A visszaesőkkel való összehasonlítás azt sugallja, hogy ezeket az eredményeket a rezervációs bérek csökkenése váltja ki, és nem a diszkrimináció. Ezt az is alátámasztja, hogy a börtönviselték átlagosan nagyobb erőfeszítéseket tesznek annak érdekében, hogy munkát találjanak.

Kutatóik vizsgálták, hogy az ingyenes gyermekfelügyelet elérhetősége milyen mértékben ösztönzi a három éves gyermekek anyját arra, hogy visszatérjenek a munkapiacra. A kutatás eredményei azt igazolják, hogy a gyermekfelügyelet pozitív hatással van az anyák munkakínálatára. Ugyanakkor az anyák munkakínálatát egyéb, életkorhoz köthető tényezők is igen erősen befolyásolják, mint például a gyermektől való elvállalással kapcsolatos preferenciák.

Az Európai Unió strukturális és kohéziós alapjaiból kapott támogatások szétosztásánál jelentős szerepet játszik a politika. A kutatás célja ennek kimutatása Magyarországon, valamint annak az elemzése, hogy milyen jellegű támogatások esetében nagy a politikai hatás és melyek azok, amelyekkel kevésbé törődik a politikum. Az eredmények szerint azok az önkormányzatok, amelyeknek politikai színezete megegyezik a központi kormányzat színével, több forráshoz jutnak hozzá, ez a hatás azonban változik a pályázat típusa szerint: a politika sokkal inkább befolyásolja a források elosztását akkor, amikor a projektek láthatóak (jellemzően építkezések vagy infrastruktúra-fejlesztések) mint amikor nem láthatóak. Az önkormányzatoknak adott támogatások is sokkal torzítottabban kerülnek elosztásra, mint a vállalatoknak vagy magánszemélyeknek adott támogatások. A nagyobb támogatást az eredményezi, hogy a kormányzati szoros politikai ellenőrzés alatt levő települések több pályázatot adnak be és nagyobb összegre pályáznak, nem pedig az, hogy nagyobb arányban nyernek.

KÖZÖSSÉGI GAZDASÁGTAN ÉS KÖZPOLITIKÁK

A csoport legfontosabb kutatása a munkapiac peremén lévők szociális és munkapiaci helyzetével foglalkozott, különös tekintettel a közfoglalkoztatásra. A kutatás megállapította, hogy a munkapiac peremén lévő háztartások nagy része súlyosan deprivált, fogyasztásuk terjedelme és szerkezete nem teszi lehetővé munkavégző képességük újratermelését, gyermekeik megfelelő körülmények között történő felnevelését. Az újraelosztás célzottsága nagyon gyenge, a felső 3 jövedelmi decilisbe tartozóknak jutó társadalmi transzferek összege nagyobb, mint az alsó 3 decilisbe tartozóké. A közfoglalkoztatásra Magyarországon kettős szerep hárul; egyrészt a foglalkoztatás bővítése, másrészt egy jelentős létszámú népesség esetében a szociális ellátás biztosítása. Ezek egymásnak számos tekintetben ellentmondó, gyakran ellentétes logikájú szempontok, amelyek együttes fennállása sajátos csapdahelyzetet hoz létre. A közfoglalkoztatásra fordított kiadások több mint kétszeresét teszik ki az összes többi aktív munkapiaci programra fordított kiadásoknak, miközben hatékonysága rendkívül alacsony. A nyílt piacra történő kilépési arány időben csökken, alig haladja meg a 10%-ot. Minél többször lesz valaki közfoglalkoztatott, annál kisebb az esélye arra, hogy álláshoz jusson az elsődleges munkapiacra. A közfoglalkoztatás az ország számos területén feudális jellegű függelmi viszonyokat hozhat létre, és közrejátszhat helyi mikroállalkozások piacról történő kiszorításában. A kutatás rávilágított arra, hogy további beavatkozás nélkül Magyarország egy erősen szegmentált munkapiac kialakulása felé halad. Egy ilyen helyzet tartós fennállása és újratermelődése, a duális munkapiac rögzülése a társadalmi feszültségek erősödésével és komoly növekedési veszteséggel járhat.

A nyugdíjkorhatár emelésének foglalkoztatási hatását mérő becslések nagy megbízhatósággal mutatják, hogy az előrehozott nyugdíjkorhatár emelése a nők esetében azonnali, a fiatalok foglalkoztatása szempontjából exogén, 7-10%-os foglalkoztatás-emelkedést hozott. Ugyanakkor kiszorító hatást a kutatások nem azonosítottak. A fiatalok bérére az évek túlnyomó részében nincs hatással az idősebbek aránya.

A munka közbeni álláskereső motivációs tényezőit vizsgáló kutatás legfontosabb megállapítása az, hogy ha a dolgozó valamikor elszenvedett bércsökkenést a jelenlegi munkaadójánál, akkor az minden egyéb tényező változatlansága esetén növeli a kilépési szándékot és a munka közbeni álláskeresőt. Ezért a munkaadók a költséges fluktuáció elkerülése miatt kerülnek a bércsökkenést, ami a reálbér-merevségek egyik magyarázó tényezője lehet.

Az egészségpolitikai kutatások legfontosabb megállapítása az, hogy Magyarországon a dolgozó korú férfiak kiemelkedően magas mortalitási rátáinak alakulását alapvetően a képzettség, a gazdaság múltbeli, a szocialista rendszerre jellemző sajátos struktúrájával (a hivatalosan nyújtott szolgáltatások arányának alacsony szintjével), valamint az ebből fakadó egészségre káros életmóddal kapcsolatos tényezők befolyásolták. Ez utóbbi körbe tartozik az alkohol- és dohánytermékek relatíve alacsony ára és ezért kiterjedt fogyasztásuk, a dolgozók rejtett gazdaságban való nagyarányú részvétele, s a rendszerváltás után kialakult munkanélküliség. A nemzetközi összehasonlítások kimutatták, hogy az egészségügyi kiadások arányának mortalitást csökkentő hatása jelentős ugyan, de a poszt-szocialista országokban az életmódból fakadó egészségromboló hatásokat nem képes ellensúlyozni. Mind a gazdasági-társadalmi, mind az életmódbeli tényezők sokkal ártalmasabbak voltak a férfiak egészségére, mint a nőkére.

A részben az intézetben folyó korrupciókutatási kutatás rávilágított arra, hogy a közbeszerzések esetében érdemes szisztematikus adatgyűjtést végezni, adatbázisokat építeni és a kapott adatokat ökonometriai módszerekkel elemezni. A 2005-2010 közötti közbeszerzések vizsgálat eredményei szerint az egyszerű és hagyományos módon felépített kartellt (az ajánlattevők összejátszása a piac kiküszöbölése érdekében) egyre inkább felváltja az a típus, amikor a

kartell összekapcsolódik a korrupcióval. Mindez azt eredményezi, hogy az eredeti és hagyományos kartellelles versenyhatósági fellépés egyre kevésbé lehet eredményes és hatékony, mivel a kartellek detektálására alkalmas módszerei már nem működnek a korrupcióval összefonódó kartellek esetében. Ezen módszerek kiegészítésére, és több intézmény (ügyészség és versenyhatóság) szorosabb együttműködésére van szükség.

AGRÁRGAZDASÁGTAN ÉS VIDÉKFEJLESZTÉS

Az Európai Unió mezőgazdasági piaci térbeli integrációjának vizsgálata azt mutatta, hogy a legszorosabb piaci integráció a sertéshúspiacon, majd csökkenő sorrendben a tej-, a tojás-, a marha-, a baromfi- és végül a bányahús piacon található. A térbeli integráció hálózatelemzéses vizsgálata arra utal, hogy Németország a legfontosabb partner minden egyes elemzett piac esetében. Az új tagállamok közül csak Lengyelország számít jelentős szereplőnek a tojás- és marhahús-piacokon. Az EU új tagállamainak termelői, illetve élelmiszer árindexeinek elemzése azt mutatta, hogy a sertés- és tojásárak erősen konvergálnak, míg a marha és baromfi termelői árak konvergenciáját csak néhány új tagállamban lehetett kimutatni. A horizontális piaci integráció valamint a termelői és élelmiszer árindexek konvergenciája elmarad az előzetes várakozásoktól. Eredményeik azt mutatják, hogy az EU belüli közös piacon az áralkalmazkodás és a piaci koordináció nem hatékony.

A biodiverzitás-indexek szakpolitikai felhasználhatóságát elemezve megállapítható, hogy elsősorban az ökoszisztéma szintű mutatók más célú használata már most is jellemző, de ezek jelenlegi formájukban nem alkalmasak arra, hogy a biodiverzitás állapotát általánosságban jelezzék. Bizonyos elvek betartása azonban segítheti a környezetpolitikai alkalmazhatóságukat. Egyrészt bizonyos ökoszisztémák kijelölése helyett célszerűbb lenne a kiválasztás módját standardizálni a monitoring során, másrészt a kiválasztott élőhely-típusok aktuális kiterjedésén túl viszonyítási alapként az eredeti borítást is érdemes lenne figyelembe venni.

JÁTÉKELMÉLET

Definiálták a likviditási megszorítások melletti kockázat-felosztási játékot, amely segítheti az illikvid portfóliókat kezelők teljesítményértékelését. Belátták, hogy az így keletkezett átruházható hasznosságú játékosztály egybeesik a teljesen kiegyensúlyozott játékok osztályával. Eredményeikből az következik, hogy akkor is lehetséges a stabil kockázatfelosztás, ha figyelembe vesszük a likviditási megfontolásokat. Ugyanakkor szimulációs vizsgálatok igazolták, hogy a három igazságossági követelmény – stabilitás, egyenlő kezelés és ösztönzés – egyszerre nem teljesíthető, valamelyikről le kell mondanunk.

Externáliák jelenlétében meglehetősen összetett feladat a mag meghatározása, a rekurzív mag kiszámítása már 6-8 játékos esetén is nehéz. Ha az értékelés során különféle valószínűség rendelhető a különböző kimenetekhez, a koalíciós elhajlások egyfajta kockázatos befektetésnek is tekinthetők, ahol az eredeti tőke a tagok kezdeti kifizetése, míg a befektetett eszköz értéke függ a maradékjáték eredményétől, mint világhállapotoktól.

A koalíciós elhajlás (kockázati) értéke kockázati mértékekkel mérhető, melyből a játék magjának definíciója természetesen adódik. Kutatásuk során azt is vizsgálták, hogy a kapott kockázat alapú mag hogyan függ a világhállapotok eloszlásától, illetve az alkalmazott kockázati mérték spektrális súlyfüggvényétől.

Kiterjesztették a rekurzív magot olyan hálózatos játékokra, ahol a játékosok a hálózatot is módosíthatják saját érdekeik szerint. Egy olyan új hálózati játék alakot vezettek be, ahol

koalíciós kifizetéseket értelmezték, majd a stabil hálózatokat és az ezekhez kapcsolódó stabil kifizetés-elosztásokat keresték. A stabilitást a rekurzív mag általánosításaként értelmezték.

Kiterjesztették az externáliák leírását szolgáló formalizmust bizonytalanságokat is tartalmazó játékokra, a bevezetett modellosztály jól használható villamos energetikai hálózatokon történő energiakereskedelem leírása esetében, ahol az együttműködést a piac szereplői közti szerződések, a bizonytalanságokat pedig a lehetséges hálózati meghibásodások jelentik.

A kooperatív játékok megoldásait szolgáltató különböző lexikografikus allokációs eljárások vizsgálatában feltártak két általános érvényű hierarchiát ezen eljárások között. A hozzárendelési játékok osztályára szorítkozva ezen túl bebizonyították, hogy a (nem üres) magon, illetve a duál racionális kifizetésvektorok halmazán végrehajtott lexikografikus maximalizálási eljárásokkal megkapható egy hozzárendelési játék magjának mindegyik extrémális pontja, míg az analóg lexikografikus minimalizálási eljárásokkal csak akkor, ha a hozzárendelési játék egzakt.

Az egy játékosra eső nukleolusz kiszámíthatóságára irányuló kutatások során bebizonyították, hogy egy kiegyensúlyozott játékban az egy játékosra eső nukleolusz kiszámításakor elhagyhatók a mag duális leírásában redundáns koalíciók. Ez lehetőséget ad arra, hogy sok – főként hálózatokhoz kapcsolódó költségelosztási – alkalmazásban ez a megoldás hatékonyan, ráadásul az alapadatokból közvetlenül számolható legyen.

A hozzárendelési piacokon megvizsgálták azt, hogy növelheti-e, és ha igen, legfeljebb mennyivel egy szereplő a hasznát egy olyan centralizált piaci mechanizmusban, amelyben a benyújtott adatokból származtatott hozzárendelési játék valamilyen magbeli allokációja alapján határozták meg a termékek egyensúlyi árait. Az elsődleges cél a minimális és a maximális árak átlagaként adódó ún. fair egyensúlyi árak, majd ezt követően a nukleolusz-alapú egyensúlyi árak manipulálhatóságának tanulmányozása.

A korábbi bankroham modellekkel szemben azt tették fel, hogy a betétesek megfigyelik a korábbi döntéseket. Ebben a környezetben azt mutatták meg, hogy ha a megfigyelés tökéletes, akkor – annak ellenére, hogy a betétes típusa nem megfigyelhető – egyensúlyban nem következik be bankroham. Egy kis, háromszereplős modellben vizsgálták meg az összes információs struktúrát és azt találták, hogy a sor elején hozott döntések megfigyelhetősége a kulcsa a bankroham megelőzésének. A kísérletek részben támasztották alá ezt a feltevést. Amikor a sor elején likviditási hiánnyal nem küszködő egyén döntött, akkor ő általában bennhagyta a pénzét a bankban és nem alakult ki később bankroham. Azonban likviditászűkével küzdő betétes kivette a pénzét a sor elején és ezzel gyakran bankrohamhoz vezető pánikot váltott ki, bár elméletileg nem ezt volt várható. Kísérletileg igazolták azt is, hogy nincs lényeges nemek közötti eltérés a betétkivételi döntésekben.

Egy olyan elméleti modellt dolgoztak ki, amely egyesíti a kooperációt – a közjóság-játék használatával – és a versenyt – a Cournot-verseny révén. Megvizsgálták azt, hogy ha a versenytársak döntenek egy olyan helyzetben, ahol a két döntés összefügg, akkor változik-e döntésük az olyan helyzethez képest, amikor csak a versenyhelyzettel találkoznak. Azt találták, hogy lényeges változás van a döntésekben, ugyanis a vállalatok az optimumban pozitív mennyiséggel járulnak a közjósághoz, ami nagyobbá teszi azt a piacot, amin aztán versenyeznek. Egy kísérletben az elméleti eredményeket részben igazolták is.

Kutatóik a házastársak közös jelentkezéseivel nehezített felvételi eljárásokat elemezték, a probléma számítási bonyolultságára adtak új tételt, és egy egészértékű leírást is adtak a prob-

léma megoldására, amelynek hatékonyságát szimulációkkal vizsgálták. Továbbá mag-konzisztens megoldási koncepciókat vizsgáltak a stabil szobatárs problémára, amelynek magja üres is lehet. Egy hatékony algoritmust adtak, amely egy maximálisan belső stabil és maximálisan külső stabil párosításra vezet, amely még az abszorbens halmazban is mindig benne van.

VÁLLALATI STRATÉGIA ÉS VERSENYKÉPESSÉG

A csoport kutatásainak egyik fontos kérdése az volt, hogy milyen módon alakulnak a vállalati haszonkulcsok a különböző piacokon. A kutatók rámutattak arra, hogy az exportáló vállalatok haszonkulcsai csak olyankor magasabbak, ha nem vesszük figyelembe azt, hogy egyben exportálnak is. Úgy tűnik, az import fontosabb ebből a szempontból, mint az export. A kutatók ennek a jelenségnek a megmagyarázására egy modellt építettek. Ebben a modellben mind az exportáló, mind az importáló vállalatok esetében igaz az, hogy a magasabb termélekenységű vállalatoknak érdemes belépni a külpiaconra. A két tevékenység azonban eltérő módon hat a haszonkulcsra: az importálás hatására a vállalatok magasabb minőségű termékeket állítanak elő, amiért magasabb haszonkulcsot kérnek, az exportálás azonban csökkentheti a haszonkulcsokat, ha erősebb a verseny az exportpiacokon.

Kutatásuk rámutatott arra, hogy a vállalatok eltérő módon változtatják meg áraikat az árfolyam-változásokra reagálva, mint a külföldi versenytársak áaira válaszul. Ez a jelenség olyan rugalmatlanságra, például hosszú távú szerződések jelenlétére utal, amelyek eltérő módon kezelik az árfolyamváltozásokat és az árváltozásokat. A pontos mechanizmus megértéséhez további kutatásokra lesz szükség.

Munkatársuk kutatása megmutatta, hogy a gyengébb, kevésbé hitelképes cégek vettek fel inkább svájci frankban hitelt, valamint azt is, hogy az euró hitelfelvevők között többen rendelkeznek természetes fedezettel. Kimutató keresleti és kínálati hatás is. Egyrészt, a cégek bankválasztására hatással volt a devizahitelezés, ami bizonyíték a keresleti hatásra. Másrészt a bankok devizahitelezési gyakorlata befolyásolta ügyfelek devizaválasztását, ami pedig kínálati hatás. A forint euróval szembeni kisebb leértékelődésének és az euró adósok jobb devizafedezettségének köszönhetően az árfolyamváltozás hatása nem növelte szignifikánsan az euró adósok kockázatosságát. A svájci frank adósok rosszabb teljesítményéhez az árfolyamváltozás és a vállalatok saját kockázata is jelentősen hozzájárult.

Megvizsgálták, hogy milyen módon befolyásolta az európai vállalatok stratégiai döntéshozatalát a 2008-2009-es válság, és az abból fakadó kereslet-visszaesés. A kutatás megmutatta azt, hogy azok a vállalatok, amelyeket súlyosabban érintett a válság, sokkal inkább központosították stratégiai döntéshozatalukat, mint más vállalatok. A tanulmány arra is rámutat, hogy a központosított döntéshozatal perzisztens, és hosszú távon befolyásolhatja a vállalatok innovációs teljesítményét is.

HÁLÓZATOK GAZDASÁGTANA

A kutatók az összekapcsolt vállalati mérleg- és külkereskedelmi, valamint termékstatisztikai adatokon hálózat kutatás segítségével határozták meg az iparágak közti technológiai kapcsolatrendszer a 2003-2012 közti időszakra. Az eredmények azt mutatják, hogy a vállalatok termékportfóliójának kialakításában az iparágak közti technológiai közelségnek fontos szerepe van: empirikus bizonyítékokat találtak arra, hogy a vállalatok termékportfóliójába nagyobb valószínűséggel kerülnek be olyan termékek, amelyek technológiailag közel álló iparágakhoz tartoznak. Továbbá azt találták, hogy a 2008-as pénzügyi válság idő-

szakában felerősödött e technológiai közelség szerepe: a vállalatok a profiltisztítás során nagyobb valószínűséggel szüntették meg, vagy csökkentették olyan termékek gyártását, amelyek a főtevékenységükhöz technológiailag kevésbé álltak közel.

Kutatási projektjük a magyar gazdaság területi átalakulását vizsgálta az 1995-2012 közötti időszakban. Két entrópia-alapú regionális gazdaságtani indikátort alkalmazott: a kapcsolódó változatosság a régióban lévő vállalatok átlagos technológiai közelségének mérőszámaként, illetve a háromdimenziós entrópiát a régióban lévő rendszer-szinergiák mérőszámaként. A kutatás fő kérdése arra irányult, hogy a régiókban letelepedő külföldi tulajdonban lévő vállalatok miként hatottak a régió termelékenységének és foglalkoztatásának változására. Az eredmények arra utalnak, hogy a külföldi vállalatok között mért technológiai közelség már a cégek megjelenésétől kezdve serkentette a régiók fejlődését, míg ez a hazai tulajdonú vállalatok esetében csak az átalakulás későbbi, utolsó szakaszában volt jellemző. Azonban a regionális innovációs rendszerek szinergiáinak kialakulásában a külföldi tulajdonú vállalatok csak néhány megyében jutottak vezető szerephez.

A svéd partnerekkel folytatott közös kutatás új empirikus keretet kínál a társadalmi kapcsolatháló regionális gazdasági növekedésben játszott szerepének vizsgálatára. A munkatársi kapcsolatháló elemzése különösen hasznos, hiszen a helyi tanulási lehetőségre enged következtetni, így új magyarázatot biztosít a régiós termelékenység-növekedés különbségeire. Ezen túl az iparágakon átívelő kapcsolatok vizsgálata a helyi tudás-externáliák különbségeibe enged betekintést. A kutatás során először a teljes svéd gazdaságban jelen lévő munkatársi kapcsolatokat elemezték. Ezt követően az alkalmazottak 50 legvalószínűbb kapcsolatát követték nyomon 1990 és 2008 között. A kapcsolatok erősségét az együtt töltött idő növelte, és a munkatársi kapcsolat megszűnése után eltelt idő csökkentette. Az eredmények alátámasztották a gazdaságföldrajz központi állítását, miszerint a társadalmi kapcsolatháló sűrűsége növeli a régió termelékenységét. A munkatársi kapcsolatháló legfőképpen iparágakon belülré koncentrálódik; ez a jelenség a kis régiókban erőteljesebben jut érvényre. A hasonló készségeket igénylő, és az egyáltalán nem kapcsolódó iparágak közötti kapcsolatháló is relatíve sűrűbbek metropolita régiókban.

Kutatásuk az információs problémák és társadalmi hálózatok összefüggéseit elemezte, azt, hogy a társadalmi hálózatok milyen szerepet játszanak a piaci mechanizmusokban felmerülő információs problémák kezelésében. Elsőként egy aszimmetrikus információs modellben vizsgálták azt, hogy ha a vállalat nem ismeri a fogyasztók fizetési hajlandóságát, de másodfokú árdiszkriminációt alkalmaz, akkor segíthet-e a társadalmi kapcsolatrendszer ismerete az információs probléma enyhítésében. A modell eredményei azt mutatják, hogy a már korábban megismert fogyasztók társas kapcsolatainak felhasználása csökkentheti az árdiszkrimináció során jelentkező információs problémát, mivel megváltoztatja a különböző típusú vevőkhöz kapcsolódó feltételes valószínűségeket. Így a vállalat egy olyan ösztönző menürendszert tud kialakítani, amely jobb eredménnyel jár, mintha nem ismerte és nem használta volna fel a társas kapcsolatokra vonatkozó információkat. Az eredményekből általánosabban megfogalmazható, hogy a kapcsolati háló szerepe azon piacokon lesz nagyobb, ahol az információs problémák erősebbek és/vagy ahol ezen információs problémák kezelésének más mechanizmusai nem alakultak ki, vagy nem jól működnek.

b) Tudomány és a társadalom

Az intézet kutatási portfóliójában az alapkutatások mellett mindig helyet kapnak aktuális gazdaságpolitikai, jóléti, nemzeti kérdések. Ilyen jellegű témákra néhány példa: a közfoglalkoztatottak munkapiaci helyzete, a biodiverzitás kutatása, a munkapiaci pálya börtön előtt és után, a bölcsődék hatása az anyák munkakínálatára, a kelet-európai gázszolgáltatás vizsgálata, a roma tanulók középiskolai lemorzsolódásának főbb okai.

Az intézet arra is különös hangsúlyt fektet, hogy a társadalom számára hasznosítható kutatási eredményeket megfelelő fórumokon nyilvánosságra hozza, kiadványaikat nyilvános bemutatókon ismertesse, és honlapján az érdeklődő közönség számára hozzáférhetővé tegye.

A munkapiaci kutatások eredményeit minden évben a sziráki *munkatudományi konferencián* ismertetik, amelyet idén Közmunka, külföldi munkavállalás és a magyar munkaerőpiac címmel rendeztek meg. A konferencián öt szekcióban hangzottak el előadások: oktatás, tanulás, képzés; munkapiaci intézmények; a közmunka valamint a migráció különféle kérdései.

Megjelent a magyarországi munkapiac és foglalkoztatáspolitikai aktuális jellemzőit bemutató és a témakör egy-egy területét részletesen elemző Munkaerőpiaci tükör című évkönyvsorozat 14. kötete magyarul és angolul. A kiadvány a rendelkezésre álló statisztikák, elméleti kutatások és empirikus elemzések alapján közérthető formában, jól áttekinthető szerkezetben, nemzetközi összehasonlításban mutatja be a magyarországi munkapiaci folyamatok jellemzőit és belső összefüggéseit. A sorozat szerkesztőinek korábbi gyakorlatát folytatva idén is kiválasztásra került egy terület, amely különösen fontos a magyarországi munkapiaci folyamatok megértése és a tényeken alapuló foglalkoztatáspolitikai eredményessége szempontjából. A kötet Közélpé fejezete a közszféra munkapiaci jellemzőit tárgyalja.

A 2014. szeptember 30-án bemutatott Verseny és szabályozás 2013 címet viselő hetedik évkönyv középpontjában a villamos-energia, a posta és a vízszolgáltatás piacain az állami árszabályozás jogi kereteinek és megvalósult gyakorlatának bemutatása állt. A további tanulmányok fontos megállapításokat tettek a versenyjogi ügyekben megvalósuló közgazdasági elemzés lehetőségeiről, a verseny és versenypolitika gazdasági növekedésben játszott szerepéről és az általános gazdasági érdekű szolgáltatások uniós szabályozásának paradigma-váltásáról. Az évkönyv részletesen foglalkozott a vasúti szektor piacnyitásának helyzetével, a hálózatos közszolgáltatások szabályozási intézményrendszerének megváltozásával és a kelet-közép-európai villamosenergia-átviteli hálózatok költség–haszon elemzésével is.

A kutatóintézet a Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozat keretei között szervezett egy szélesebb közönségnek szóló konferenciát Tudásexport – Szemelvények a 60 éves MTA (KRTK) KTI fiatal kutatóinak aktuális eredményeiből címmel.

A közbeszerzési adatbázist a témával foglalkozó kutatók a nagy nyilvánosság számára is rendelkezésre bocsátották, kereshetővé tették.

Az intézetben született vagy születő félben lévő kutatási eredmények, szakmapolitikai vélemények, valamint az aktuális gazdasági, közéleti és társadalom-politikai kérdések vitafórumaként működteti *szakmai blogját*, ahol munkatársai rendszeresen közlik véleményüket, írásait, lehetővé téve a társadalmi interakciót. Munkatársai sajtószereléseit a honlapján kialakított *sajtószemle* rovatban gyűjti és tárja az érdeklődő közönség elé. Angol és magyar nyelvű honlapján naprakész tájékoztatást nyújt a kutatócsoportok főbb tevékenységeiről, kutatói publikációiról, az általa rendezett konferenciákról, szemináriumokról és a fontosabb kutatási projektekről.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2014-ban

Az intézet kutatói szinte valamennyi hazai graduális és posztgraduális közgazdasági képzést nyújtó felsőoktatási intézményben oktatnak. (CEU, BCE, ELTE, DE, PTE, stb.) Emellett együttműködési megállapodás keretében segítik a veszprémi Pannon Egyetemen, illetve a Szegedi Tudományegyetemen és a Szent István Egyetemen folyó doktori képzést. Kutatói tanítanak külföldi egyetemeken (Cardiff University, UK Open University), külső munkatársak neves külföldi kutatóintézetekben (CEPR, IZA).

A versenyszabályozási kutatási irány szakmai integrációjának megteremtése érdekében tett lépések során sikerült a hazai és a külföldi egyetemek, a kutatóhelyek és az államigazgatás versenyszabályozással, a hálózatos ágazatok gazdaságtanával, a szabályozás jogi kérdéseivel foglalkozó oktatóinak, szakembereinek kutatási eredményei számára bemutató fórumot létrehozni.

A KRTK és a Budapesti Corvinus Egyetem szervezésében szeptember első hetében Budapesten került megrendezésre az EACES Biennial Conference, meghívott kiemelt előadóként vett részt a rendezvényen Kornai János (Harvard University and Corvinus University of Budapest) és Klaus Meyer (CEIBS Shanghai and Copenhagen Business School).

Az intézet tizennegyedik alkalommal rendezte meg a Nyári Műhelyt, amellyel a külföldön tanuló vagy hivatásukat külföldön gyakorló közgazdászok számára nyújt fórumot.

Az intézet és a Kwansai Gakuin University szervezésében került megrendezésre a JSPS EU-Japan Joint Workshop on Regional Integration Processes before and after the Global Economic Crisis.

Munkatársai szakértői tevékenységet folytattak a Gazdasági Versenyhivatal, a Központi Statisztikai Hivatal, a TÁRKI, a FIW, valamint a Költségvetési Tanács számára. Kutatója a részt vett a Forster Központ Revealing the socio-economic potential of Cultural Heritage c. projektjében, másik kutatója közreműködött a „NEKIFUT” projekt (Nemzeti Kutatás-fejlesztési Infrastruktúra Felmérés és Útiter) módszertani megalapozásában, valamint részt vett a ForSEE projekt előrettekintési módszertanának fejlesztésében és közreműködött a balti országok és Magyarország K+F és innovációs ráfordítását összehasonlító elemzésben. Az intézet tanácskozási joggal képviselteti magát a „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégia Értékelő Bizottságában és az Indikátor Albizottságban.

Számos kutatója alapítója, elnökségi tagja a Magyar Közgazdaságtudományi Egyesületnek, elnökségi tagként részt vesznek a Magyar Közgazdasági Társaság munkájában.

IV. 2014-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

26 OTKA témája futott az évben, ebből 3 új téma indult. Pályázati tevékenységében kiemelkedő fontosságú az MTA Lendület program, melynek keretében folytatódtak a játékelméleti, illetve a vállalati stratégiát és versenyképességet vizsgáló kutatások.

Megkezdődött az EU 7 keretprogram által finanszírozott "Társadalmi innovációk gazdasági tere" c. projekt. Folytatódott az 'Európai versenyképesség feltérképezése' c. projekt, amelynek az intézet koordinátora, valamint a 'Növekedés, innováció és versenyképesség: a kohézió elősegítése Kelet- és Közép-Európában' c. és az 'Agrár-élelmiszeripari termékpiacok nemzetközi összehasonlítása: a versenyképességüket és teljesítményüket meghatározó tényezők az EU-ban és nemzetközi piacokon' c. kutatási projektek megvalósítása.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk

Könyvek, könyvfejezetek

Bakucs Z. - Fertő I.: Fejezetek a mezőgazdasági árak elemzéséből. Budapest: MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet, 2014. 166 p. (KTI Könyvek; 17.)

Fazekas K. - Neumann L. (eds.): The Hungarian labour market, 2014. Budapest: Centre for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences; National Employment Non-profit Public Company, 2014. 336 p.

Fazekas K. - Neumann L. (szerk.): Munkaerőpiaci tükör, 2013. Budapest: MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet; Országos Foglalkoztatási Közhasznú Nonprofit Kft., 2014. 352 p.

Herrendorf, B. - Rogerson, R. - Valentinyi Á.: Growth and structural transformation. In: Aghion, P. - Durlauf, S. N. (eds.): *Handbook of economic growth : Volume 2B*. Amsterdam: Elsevier - North-Holland, 2014. p. 855-941.

Valentiny P. - Kiss F. L. - Nagy Cs. I. (szerk.): Verseny és szabályozás, 2013. Budapest: MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet, 2014. 372 p.

Folyóiratcikkek

Biró P. - Bomhoff, M. - Golovach, P. A. - Kern, W. - Paulusma, D.: Solutions for the stable roommates problem with payments. *Theoretical Computer Science* Vol. 540-541. 2014. p. 53-61.

Bojnec S. - Fertő I.: Export competitiveness of dairy products on global markets: The case of the European Union countries. *Journal of Dairy Science* Vol. 97. No. 10. 2014. p. 6151-6163.

Csóka P. - Herings, P. J.-J.: Risk allocation under liquidity constraints. *Journal of Banking & Finance* Vol. 49. 2014. p. 1-9.

Halpern L. - Oblath G.: A gazdasági stagnálás "színe" és fonákja : Mivel jár együtt az exporttöbblet és az adósságcsökkenés?. *Közgazdasági Szemle* 61. évf. 7-8. sz. 2014. p. 757-800.

Havas A.: Mit mér(j)ünk? : Az innováció értelmezései - szakpolitikai következmények. *Közgazdasági Szemle* 61. évf. 9. sz. 2014. p. 1022-1059.

Horn D.: A szakiskolai tanoncképzés rövid távú munkaerő-piaci hatásai. *Közgazdasági Szemle* 61. évf. 9. sz. 2014. p. 975-999.

Jakobi Á. - Lengyel B.: Egy online közösségi háló offline földrajza, avagy a távolság és a méret szerepének magyar empiriái. *Tér és Társadalom* 28. évf. 1. sz. 2014. p. 40-61.

Karsai J.: Fából vaskarika? Az állam mint kockázattitoke-befektető. *Külgazdaság* 58. évf. 9-10. sz. 2014. p. 3-34.

Kertesi G. - Kézdi G.: The kindergarten attendance allowance in Hungary: Evaluation of a conditional cash transfer program. *Acta Oeconomica* Vol. 64. No. 1. 2014. p. 27-49.

Kinateder, M. - Kiss H.J.: Sequential decisions in the Diamond-Dybvig banking model. *Journal of Financial Stability* Vol. 15. 2014. p. 149-160.

Kiss H. J. - Rodriguez-Lara, I. - Rosa-García, A.: Do women panic more than men? : An experimental study on financial decisions. *Journal of Behavioral and Experimental Economics* Vol. 52. 2014. p. 40-51.

Lőrincz L.: A magyar középiskolások párválasztási preferenciái: a roma-nem roma heterogenitás hatása. *Szociológiai Szemle* 24. évf. 2. sz. 2014. p. 47-64.

Madarász A.: A láthatatlan kéz - szemelvények egy metafora történetéből. *Közgazdasági Szemle* 61. évf. 7-8. sz. 2014. p. 801-844.

Madarász A.: Hogyan született a vállalkozó? Fogalomtörténeti töredékek Schumpeter vállalkozóelméletéhez. *Külgazdaság* 58. évf. 7-8. sz. 2014. p. 3-29.

Molnár Gy. - Kapitány Zs.: Miért elégedetlenek annyira a magyarok az életükkel? : A szubjektív jóllétet befolyásoló tényezők mikroszintű összehasonlító elemzése magyar és osztrák adatokon. *Közgazdasági Szemle* 61. évf. 6. sz. 2014. p. 637-671.

Noelke, C. - Horn D: Social transformation and the transition from vocational education to work in Hungary: A differences-in-differences approach. *European Sociological Review* Vol. 30. No. 4. 2014. p. 431-443.

Oblath G.: Felzárkóztak az árak és lemaradtak a bérek? Tévhitek, tények és közgazdasági összefüggések. *Statisztikai Szemle* 92. évf. 8-9. sz. 2014. p. 745-765.